

KÖNYVEK

NEMZETISÉGI ÉS FELEKEZETI VISZONYOK AZ ÁTALAKULÓ ROMÁN TÁRSADALOMBAN

RÉVAY Edit

Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológiai Intézet
H-2087 Piliscsaba, Egyetem u. 1.; e-mail: revay.edit@btk.ppke.hu

Tomka Miklós: *A legvallásosabb ország? Vallásosság Szatmárban, Erdélyben, Romániában.* Budapest – Piliscsaba: Pázmány Társadalomtudomány 1., 2005.

Tomka Miklós hiányt pótló könyve 2005 végén látott napvilágot. Kötetében a szerző nem kevesebbre vállalkozik, mint, hogy a romániai vallási adatok „mögé tekint”, és arra keresi a választ, hogy mi a vallásosság és az egyházak jelentősége a kommunizmus utáni, az Európai Unióhoz csatlakozás előtt álló Romániában. Elemzése, kérdésfelvetése középpontjában az a kérdés áll, hogy milyen szerepe van a hitnek, a vallásgyakorlatnak, az egyházaknak a román társadalom átalakulásában, s hogy ez a szerep egyforma-e az ország különböző területein, a különböző felekezetek hívei körében, a román és a magyar etnikumban. A könyv címében szereplő „A legvallásosabb ország?” kérdés sejteni enged, hogy a vallásra, vallásgyakorlásra vonatkozó romániai adatok, noha arra engednének következtetni, hogy Románia a legvallásosabb ország a Kelet-Közép-Európai régióban, nem szabad e megállapítást elhamarkodottan, pusztán a számokra támaszkodva feltétel nélkül elfogadni.

A könyv egyik vitathatatlan erénye, hogy Románia társadalmi átalakulásának és vallási helyzetének kérdéseit nem elszigetelten, hanem többféle értelmezési keretben vizsgálja. E keretek hol túllépnek az ország határain, és a szerző, a román vallási helyzetet más, volt szocialista országok, illetve más európai országok adataival egybevetve, nemzetközi összehasonlításban tárgyalja. Máskor pedig, megmaradva Románia határain belül, de akkor is több szempontot szem előtt tartva értelmezi az adatokat. A szerző, amint maga is ígéri az Előljáróban címet viselő fejezetben: „az adatokat komparatív módon értelmezi: Szatmár és Máramaros megyék viszonyait, illetve a Szatmári Egyházmegyét egész Erdélyhez; Erdélyt az ország egészéhez; Romániát a környező országokhoz s Európához hasonlítja; illetve megfordítva, európai összehasonlításból közelítve jut el Románia, majd Erdély, majd az észak-erdélyi régió vizsgálatához”. Teszi ezt több kutatás adatainak folyamatos és következetes összehasonlításával, illetve ott, ahol ez lehetséges ezen adatok egymást kiegészítve kerülnek kritikus értelmezésre. A romániai adatok helyes értelmezéséhez különösen is fontos és szükséges a történeti háttér megrajzolása - kellő mélységben kitérve a nemzetiségi és vallási-felekezeti vi-

szonyok alakulásának sajátosságaira. A kötetben két nagyobb fejezetet is szentel a szerző e társadalomtörténeti és egyháztörténeti háttér szabatos felvázolásának. Mindkét fejezet kényes témákat ölel fel, hiszen a társadalomtörténeti fejezetet sötétre színezi, hogy miként alakult Romániában a kisebbségek, és ezen belül a legnagyobb és nemzeti identitását tekintve is legerősebb kisebbség, az erdélyi magyarság helyzete, történelmének, szerepének sajátos román értelmezése, vagy mi történt a németajkú kisebbséggel. Az egyháztörténeti fejezetben pedig, az egyházak helyzetének történeti alakulását felidézve jutunk ugyancsak feszültséggel terhes kérdések boncolásához, hogy mást ne említsünk példaként, a görög katolikus egyház egyik pillanatról a másikra történt betiltása, amivel, például Máramaros és Szatmár esetében egy többségi egyházat olvasztottak az ortodox egyházba. E politikai érdekek mentén bekövetkezett egyháztörténeti változás elemzésével a szerző egyben felhívja az ortodoxia sajátos román útjára is az olvasó figyelmét. A kötet egyház- és társadalomtörténeti fejezeteinek komoly erőssége, hogy amint a kiragadott példákban is sejtethető a történeti fejezetek sem kerülnek meg a kényes, esetleg indulatokat kavarázó témákat, de a szerző végig következetesen ügyel arra, hogy nagyon kiegyensúlyozott, tárgyilagos maradjon, mindközben a felekezeti és nemzetiségi adatok olyan kontextusba helyeződnek, amelyben árnyaltabbá válnak, több szinten is értelmet kapnak. Ebben a keretben már jobban értelmezhetővé válik, hogy miért más az ortodoxia, a katolikus és a protestáns vallásnak a személyes életre gyakorolt hatása, hol és hogyan mutatkoznak meg ennek különbségei, miért érzékelték kevésbé az ortodoxia szemben a többi felekezethez tartozókkal, a vallás háttérbe szorítását, és hogyan függ össze a nemzeti identitás ápolása és a felekezeti hovatartozás.

Éppen a szerző azon szándéka, hogy lehetőleg minden felekezet sajátosságairól releváns megállapításokat, tényeket közöljön, okoz némi nehézséget, és vet fel módszertani kérdéseket a protestánsokkal kapcsolatban. Igaz ugyan, hogy a legtöbb összehasonlítás félezernyi protestáns adataira támaszkodik, de van olyan eset is, ahol a protestánsok aránya elenyésző, mindössze 47 fő, ahol problematikus a megoszlás százalékos megjelenítése. Ennek a módszertani problémának azonban teljesen korrekt kezelése, hogy a szerző többször is felhívja a figyelmet arra, hogy a protestánsok egyes esetekben igen kis arányban képviseltettek, és ezért nem tanácsos a rendelkezésre álló adatokból általában a romániai protestánsokra vonatkozó következtetéseket levonni.

Összességében a kötet, amellet, hogy hiánypótló mű, hogy bátran, és kellő tárgyilagossággal nyúl a sokak által inkább nagyon óvatosan, vagy éppen indulatosan kezelt, Románia történelmi, egyháztörténeti kérdéseire, más erényekkel is büszkélkedhet. A kötet tartalmi felépítése is átgondolt, ábrái rendkívül jól szemléltetnek, kiemelik a lényegeset, ötletesek, és segítik a megértést. Hatalmas empirikus adathalmazra támaszkodó mű, de mégsem nehezedik az olvasóra, mert stílusa olvasmányos, közérthető. Jó koncepciónak bizonyult, hogy Románia történelmi háttérével indít, majd társadalmi jellemzőinek nemzetközi összehasonlítása, a hagyományos és a modernkori vallásosság, a keleti és a nyugati kereszténység különbözőségeinek tárgyalása után közelít Erdély, majd – tovább szűkítve a megfigyelés tárgyát – Szatmár és Máramaros helyi társadalmának társadalmi, vallási, felekezeti múltjában gyökerező sajátosságaihoz, és kitörési kísérleteinek jelentős állomásához, a katolikus egyházmegyei zsinathoz. Amikor a szerző a zsinat szerepének, feladatainak tárgyalásáról áttér a zsinat korlátainak

számbavételére, és a kilátásokról valamint a jövő kérdéseiről szól, írásából – ha nagyon visszafogottan is, de – kicseng az erdélyi magyarság, a fiatalság, és az erdélyi katolikus egyház jövőjéért, aggodás hangja. Ez azonban cseppet sem kérdőjelezi meg a kötet tárgyilagosságát, és szakmai értékeit, inkább talán még hitelesebbé teszi a mű egészen végighúzódo tárgyilagosságra törekvést.